

EL PATRIMONI FESTIU ANDORRÀ.

EXPRESSIONS IMMATERIALS
D'IDENTITAT I DE CREATIVITAT
LES FESTES D'INTERÉS
CULTURAL

EL PATRIMONI FESTIU ANDORRÀ, EXPRESSIONS IMMATERIALS D'IDENTITAT I DE CREATIVITAT LES FESTES D'INTERÈS CULTURAL

Una celebració festiva al poble de Canillo. Anys 1911-1927. ANA/ Fons V. Builles 0011

L'any 1993, l'article 34 de la Constitució andorrana atorga a l'Estat la responsabilitat de garantir la conservació, promoció i difusió del patrimoni històric, cultural i artístic del país.¹ En l'enunciat es manifesta la importància de la

salvaguarda del llegat històric i artístic nacional, i es posa en relleu el concepte de patrimoni cultural que suposa el reconeixement implícit d'elements nous com a part de la nostra identitat. L'adopció d'aquesta concepció moderna, àmplia i integradora del patrimoni és fruit del seu temps. Els anys noranta, es forjava una consciència internacional i comunitària i una mirada renovada sobre les expressions culturals, que convida a repensar els testimonis històrics que formen part de les identitats.

¹ Aquest article ha estat elaborat a partir d'altres publicats per l'Arxiu d'Etnografia (Arxiu Nacional) a: "Els processos de patrimonialització de les expressions immaterials de la cultura a Andorra", a *Revista d'Etnologia de Catalunya*. Dossier: El folklore i l'etnopoètica avui. Núm. 41 (2016) (p. 67-78) "Festes d'Andorra d'interès cultural, expressions d'identitat i creativitat", a *El patrimoni festiu dels Pirineus. 10es Trobades Culturals Pirinenques*. (2014) (p. 131-138)

Tradicionalment, la música ha estat un element central de les festes populars. Anys 1900-1920. ANA / Fons Casa Rossell 0026

Des de la seva conceptualització, la percepció del patrimoni ha anat evolucionant al llarg del temps com a reflex de les transformacions socials i culturals i dels sentiments identitaris. Patrimoni cultural és un concepte dinàmic que ha anat canviant de significat de la mateixa manera que ho han fet els conceptes de cultura i d'identitat, i com a conseqüència els elements que en són part s'han transformat i s'han ampliat significativament en les darreres dècades. Tal vegada sigui la consideració del patrimoni immaterial un dels aspectes més rellevants del canvi. Les expressions intangibles com les festes i les tradicions també són percebudes com a testimonis històrics de la identitat i de la capacitat creativa dels pobles. Així, doncs, en les darreres dècades, la noció del patrimoni immaterial ha generat noves mirades sobre els béns culturals, els valors associats i la manera de reconèixer-los.

Durant els anys noranta, els centres de recerca i de gestió del patrimoni es comencen a qüestionar la visió historicoarqueològica i monumentalista del concepte, amplien la seva mirada, i sorgeixen nous àmbits d'interès com el patrimoni etnològic i el patrimoni immaterial. D'aquesta manera s'estableix un debat sobre aspectes de la cultura que no són suficientment valorats en un intent de superar els límits fins aleshores acceptats del patrimoni

material (artístic, arqueològic, arquitectònic, documental, bibliogràfic...). Com a conseqüència s'adopta un concepte patrimonial més ampli que va més enllà de la categoria material i inclou altres elements intangibles de la cultura que fins aleshores havien merescut poca atenció com a part del patrimoni cultural.

En aquest canvi de paradigma, la Unesco va tenir un paper rellevant quan va reconèixer la importància del patrimoni intangible per als pobles. La Convenció sobre la salvaguarda del patrimoni immaterial de la Unesco, aprovada el 17 d'octubre de l'any 2003, va significar la institucionalització de la noció de patrimoni immaterial a escala internacional i un pas important per instar els estats a promoure'l i reconèixer-lo com a primera mesura de salvaguarda. Amb anterioritat a la convenció, la Unesco havia adoptat la Recomanació sobre la salvaguarda de la cultura tradicional i popular durant la Conferència general de l'any 1989, i havia iniciat la Llista d'obres mestres del patrimoni oral i immaterial de la humanitat, l'any 2001. Aquests van ser moments clau en el procés de reconeixement i de revaloració dels béns immaterials. Però, sens dubte, la Convenció del 2003 va aconseguir situar el patrimoni immaterial com una prioritat en les polítiques patrimonials dels estats.²

A Andorra, l'any 1994, poc després d'aprovar-se la Constitució, la institució coneguda fins aleshores com a Patrimoni Històric Artístic es començava a conèixer amb el nom de Patrimoni Cultural. El canvi de nom comportà una reorganització de la institució entorn de la recerca, la gestió i la conservació dels béns, que ja no responia únicament a valors artístics i històrics perquè es posava l'èmfasi en els usos i els valors socials i identitaris.³ Van ser els anys en què es va gestar l'Arxiu d'Etnografia, una eina de documentació sobre temes de la cultura i la identitat, i el seu procés de transformació que, en el marc institucional del patrimoni cultural, s'ha definit com una temptativa

2 Per aprofundir en el concepte de patrimoni immaterial de la Unesco es pot consultar el web oficial: <https://ich.unesco.org/en/what-is-intangible-heritage-00003> [Consulta: agost del 2018]

3 L'any 1960 va ser clau per a la conscienciació sobre la importància del patrimoni andorrà. És l'any que es va crear la Junta de Cultura, la primera institució encarregada de la gestió del patrimoni artístic que va dur a terme activitats i accions diverses per a la promoció de la història i la llengua. Les ordinacions del 13 de juliol de 1964 i del 4 de juny de 1970 protegien "els monuments artístics i arqueològics i les zones d'interès històric i prehistòric". Naixia aleshores el Patrimoni Artístic Nacional com a organisme responsable de protegir-los. Es van crear també altres institucions, com l'Arxiu Nacional o l'Institut d'Estudis Andorrans, amb la finalitat de recuperar i protegir el patrimoni documental i bibliogràfic i incentivar la investigació històrica. Andorra disposava així d'una legislació de protecció del patrimoni històric i artístic. La primera Llei de protecció del patrimoni cultural-natural es va aprovar el 9 de novembre de 1983 i va contribuir a la conservació dels béns culturals, i d'alguna manera s'avançava a la mirada que s'imposaria uns anys més tard sobre el patrimoni cultural.

Ball de Festa Major a la plaça de la Mosquera, Encamp. Anys 1900-1920. ANA/ Fons Casa Rossell 0076

d'identificar el patrimoni etnològic i immaterial, de manera que la consolidació de l'arxiu etnogràfic ha contribuït a la revaloració de nous béns materials i sobretot immaterials.⁴

El concepte de patrimoni immaterial és una reformulació d'altres conceptes, com els de folklore i cultura tradicional, que al mateix temps ha incorporat les noves creacions i manifestacions que emanen de la diversitat i la creativitat que caracteritzen les nostres societats modernes.

Cal insistir que, en aquest canvi de paradigma, les convencions desenvolupades per organitzacions internacionals com la Unesco han estat determinants en la creació de nous significats i reptes en l'àmbit del patrimoni, molt especialment en la valoració i la salvaguarda dels aspectes intangibles de la cultura.

⁴ De fet, la definició de *patrimoni immaterial* emana del concepte de cultura que utilitzen habitualment els antropòlegs. La mirada antropològica ha comportat canvis en la identificació del patrimoni cultural i els processos de patrimonialització de les expressions materials de la cultura, i ha estat rellevant en el reconeixement de les expressions immaterials.

Parlem del patrimoni cultural immaterial

La Unesco és una institució de referència en l'àmbit del patrimoni cultural i ha aconseguit que, en els darrers temps, la intangibilitat de la cultura sigui reconeguda a través de la literatura oral, els rituals, els actes festius, els coneixements i les pràctiques ancestrals relatives a la natura i l'univers, els sabers i les tècniques vinculades a l'artesanía tradicional i les arts de l'espectacle. Des de la Unesco s'advoca pel reconeixement i la salvaguarda de les expressions immaterials de les nostres cultures com una mesura clau en el manteniment de la diversitat cultural i en l'establiment del diàleg intercultural, tan important per a la convivència i per a la creativitat.

El patrimoni immaterial és una realitat complexa, diversa i no sempre fàcil de catalogar. Els especialistes assenyalen que molts elements sovint presenten una dificultat intrínseca per ser reconeguts i protegits. Un dels grans qüestionaments que es fan és com afrontar la salvaguarda de rituals, creences i coneixements que són expressions

vives de la cultura.⁵ No és una qüestió fàcil de resoldre. En tot cas, l'èmfasi de la salvaguarda de les expressions immaterials recau a implementar mesures específiques per garantir-ne el coneixement i la transmissió. Una d'aquestes mesures és fer participar les agrupacions i les comunitats en els processos de patrimonialització; en altres paraules, afavorir que la ciutadania participi activament en el reconeixement i la salvaguarda dels elements que són part del seu patrimoni i s'entenguin com a expressions "inquietes" d'una cultura en moviment constant. Tal com reivindiquen els organismes internacionals que més influeixen en la gestió del patrimoni cultural, si bé la participació en l'àmbit del llegat material és important, esdevé essencial en el cas dels béns immaterials.

Convé fer ressaltar que l'adopció de les convencions d'organismes com la Unesco ha generat una consciència internacional sobre la importància del patrimoni cultural i ha afavorit el desenvolupament de les polítiques culturals dels estats que en són part. Així és que l'aprovació, l'any 2003, del Conveni per a la salvaguarda del patrimoni immaterial per part de la Unesco va establir un nou marc d'actuació per a la salvaguarda de les expressions immaterials i va definir un seguit d'àmbits d'acció i d'eina com els inventaris per implicar i sensibilitzar les comunitats. De manera que la Convenció proporciona i legitima un marc conceptual per afrontar els processos institucionals de patrimonialització de la denominada cultura immaterial, i té com a conseqüència més immediata l'acceptació dels estats del concepte de patrimoni immaterial i el desenvolupament de polítiques nacionals que posen l'èmfasi en els aspectes intangibles de les identitats culturals.

L'article 2 de la Convenció defineix com a patrimoni immaterial "els usos, les pràctiques, les representacions, les expressions, els coneixements i les tècniques –juntament amb els instruments, els objectes, els artefactes i els espais culturals que hi són inherents– que les comunitats, els grups i, en alguns casos, els individus reconeixen com a part integrant del seu patrimoni cultural. Aquest patrimoni cultural immaterial, que es transmet de generació en generació, és recreat constantment per les comunitats i grups en funció del seu entorn, la seva interacció amb la naturalesa i la seva història, els infon un sentiment d'identitat i continuïtat i contribueix, per tant, a promoure el respecte de la diversitat cultural i la creativitat humana" (Unesco, 2003). La definició neix fruit d'un llarg debat entorn de la valoració i la protecció del folklore, la cultura popular, la memòria oral i el patrimoni etnològic. El text de la Convenció (article 2.2) situa el patrimoni intangible en

l'àmbit de les tradicions i les expressions orals, que inclou la llengua com a vehicle del patrimoni cultural immaterial, les arts i els espectacles, els usos socials, els rituals i actes festius, els coneixements i els usos relacionats amb la natura i l'univers i les tècniques artesanals tradicionals. A partir d'aquest moment, s'obre un horitzó comú sobre com gestionar i protegir el patrimoni cultural immaterial no exempt de veus discrepans i de contradiccions inherents a la mateixa definició.

Cal dir que el text insisteix que les expressions immaterials no sols són el fruit del passat i de la consuetud i s'han d'entendre com a expressions dels usos actuals; s'han d'entendre també com a expressions integradores que han de contribuir a la cohesió social i el respecte a la diversitat, i fomentar un sentiment identitari, així com han de contribuir a representar la comunitat i garantir-ne la continuïtat. Tal com s'ha explicat, per salvaguardar una expressió immaterial esdevé clau el fet que la comunitat la reconegui com a part del seu patrimoni cultural.

En el cas d'Andorra, el marc legal vigent en l'actualitat es va sancionar el 2003, el mateix any que la Unesco va aprovar el Conveni per a la salvaguarda del patrimoni immaterial, i s'hi reconeixia la categoria de patrimoni cultural immaterial. Malgrat que Andorra no va ratificar l'adhesió al Conveni de l'any 2003 fins al 2014, el text ha estat un marc referencial per a projectes diversos i ha estat clau per iniciar el procés d'identificació i documentació d'algunes expressions immaterials que ha facilitat que siguin incloses a l'Inventari general del patrimoni cultural, on s'inscriuen tots els béns culturals, materials i immaterials.

El patrimoni etnològic i immaterial andorrà i la salvaguarda de les seves expressions

La Llei 9/2003, del 12 de juny, del patrimoni cultural d'Andorra regula les funcions per als seus òrgans de gestió, i estableix les competències i els àmbits de treball. La Llei defineix "el patrimoni cultural com un dels principals testimonis de la història, la identitat i la creativitat del país" i determina que està integrat "pels béns materials i immaterials relacionats amb la història o la cultura d'Andorra que, pels seus valors històrics, artístics, estètics, arqueològics, paleontològics, etnològics, urbanístics, arquitectònics, científics o tècnics, tenen un interès cultural". Atès que es reconeix el patrimoni immaterial de la mateixa manera que es reconeix el patrimoni material, es confereix a l'immaterial un paper actiu en la construcció identitària. L'aportació significativa d'aquest marc jurídic és el reconeixement del paisatge cultural, el patrimoni etnològic i el patrimoni immaterial, que afavoreix una visió integral i interdisciplinària de l'estudi i la gestió del patrimoni cultural del país.

⁵ De fet, els inventaris sobre el patrimoni immaterial són complexos. La divisió entre la materialitat i la immaterialitat del patrimoni és difusa. I quan s'identifica i es documenta una expressió immaterial es pot generar una lectura estàtica de quelcom dinàmic.

L'article 27 de la Llei estableix el concepte i el règim de protecció del patrimoni etnològic, i el defineix com "el conjunt d'objectes, edificacions, processos tècnics, idees, hàbits i valors que integren la cultura del poble andorrà i defineixen la seva identitat, en especial els que estan en procés de desaparició o transformació i han perdut l'ús i la funcionalitat que els eren propis".

Als béns etnològics de caràcter material, mobles o immobles, s'hi aplica un règim de protecció general que estableix la Llei. En el cas, però, del patrimoni immaterial, la Llei atorga la responsabilitat de la salvaguarda a l'òrgan competent en matèria de patrimoni etnològic. I al mateix article 27 s'explicita que "el ministeri titular de la cultura els ha de documentar mitjançant la seva inclusió a l'Inventari general del patrimoni cultural d'Andorra, n'ha de fomentar la conservació i l'estudi i ha de donar suport a les entitats que els mantenen i els difonen".

La valoració del patrimoni intangible comporta la reconeixença dels individus, els grups i les associacions que en són portadors i hi donen vida, i és una oportunitat per fonamentar el sentiment de pertinença i la cohesió, i promoure la creativitat. En aquest àmbit d'actuació, la llei andorrana no és precisa en la definició del patrimoni immaterial ni concreta les mesures de protecció específiques més enllà de formar part de l'Inventari general del patrimoni cultural. En aquest escenari, l'Arxiu d'Etnografia es converteix en una de les eines de documentació, avaluació i gestió del patrimoni etnològic i immaterial, que inclou l'estudi i la salvaguarda de les expressions immaterials.

L'estudi dels valors immaterials dels béns culturals ha estat força present en alguns processos de patrimonialització, però la primera acció de salvaguarda de béns immaterials arriba uns anys més tard de l'aprovació de la Llei. L'any 2009 es decideix estudiar el calendari festiu i les celebracions populars amb una arrel històrica i una participació significativa, i documentar les expressions i els rituals que les caracteritzen amb l'objectiu de fer un primer inventari. L'any 2010 s'inicia la primera mesura de reconeixement i de revaloració que s'aplica en l'àmbit de la salvaguarda de les expressions immaterials, i que motiva la primera inclusió de béns immaterials a l'Inventari general del patrimoni cultural,⁶ just el dia de la revetlla de Sant Joan.⁷

Els quinze béns immaterials corresponen a quinze celebracions declarades d'interès cultural, ja que compleixen els criteris generals d'inclusió, són part de l'imaginari col·lectiu i les quinze festes recorren tot el territori en el curs de l'any.

- Cavalcada de Reis d'Andorra la Vella i Escaldes-Engordany
- Escudellades populars i Encants de Sant Antoni
- Carnaval d'Encamp
- Arlequins del Carnaval de Canillo
- Caramelles d'Ordino i de Sant Julià de Lòria
- Aplec de la Mare de Déu de Canòlich
- Falles de Sant Joan d'Andorra la Vella
- Benedicció de les guardes comunes de Setúria
- Roser d'Ordino
- Benedicció de vehicles de Sant Cristòfol d'Anyós
- Diada de Santa Anna de la Festa Major d'Escaldes-Engordany
- Festa Major de Sant Julià de Lòria
- Aplec de la Mare de Déu de Meritxell
- Fira del bestiar de Canillo
- Fira concurs d'Andorra

Les festes van ser declarades festes d'interès cultural per la seva significació i rellevància. El procés de patrimonialització d'aquestes festes va ser el fruit del diàleg i la negociació amb els gestors i algunes de les associacions que les fan possibles i les dinamitzen. Pel que fa als criteris principals, a l'hora de considerar la seva inclusió a l'Inventari general es va valorar que totes constitueixen fites del calendari festiu andorrà i són especialment interessants pel que fa –amb matisos diferents en cada cas– a la seva tradició i la seva vitalitat, així com per la capacitat de crear un sentiment d'identitat i de continuïtat i espais de trobada. En aquest sentit, es va voler emfasitzar la idea que el patrimoni immaterial és el resultat d'un procés de negociació no tan sols de significats i valors històrics, culturals i socials, sinó també amb la comunitat i els actors que fan possibles les manifestacions festives. El resultat és la llista de quinze festes d'interès cultural i la primera acció en el reconeixement de la rellevància del patrimoni cultural immaterial. Es tracta d'una llista oberta a noves inclusions i un primer pas cap al reconeixement d'altres expressions immaterials. De fet, un aspecte rellevant en considerar la festa com a bé d'interès cultural és que la celebració incorpora altres expressions intangibles com la música, les danses i els balls, les cançons, les llegendes, l'alimentació, els sabers i els usos... Sens dubte, la festa, entesa com a expressió cultural, es converteix en una categoria molt àmplia que escenifica un moment clau per a la comunitat en què es conjunten moltes expressions intangibles.

6 L'Inventari general del patrimoni cultural d'Andorra consta de quatre seccions en què s'inscriuen: en la primera, els béns d'interès cultural, mobles o immobles; en la segona, els béns immobles inventariats; en la tercera, els béns mobles inventariats, i en la quarta, els béns immaterials (Llei 9/2003 del patrimoni cultural d'Andorra).

7 BOPA. Any 22. Núm. 38

El ball de l'Ossa a Ordino es representava el dia de Sant Esteve. Anys 1902-1910. ANA/ Fons Guillem de Plandolit 0320

Les festes i les tradicions muden amb el pas del temps

Si parlem de festes, parlem de tradicions, ja que tot sovint es fa referència a les festes tradicionals. El cert és, però, que les festes evolucionen en cada celebració i la imatge de tradicional s'ancora en la seva continuïtat, i no en la seva immutabilitat. Cada any se celebren un seguit de festes que, pel seu arrelament en el temps i pel manteniment d'alguns elements clau de la celebració, són percebudes com a part de la tradició, tot i que amb freqüència la història de cada festa permet identificar aspectes canviants i significats nous. L'evolució de les festes és un llambreig de les transformacions socials. De fet, és la seva capacitat d'adaptar-se als canvis socials i culturals la que els permet mantenir-se vives i esdevenir una celebració central per a les comunitats. Podríem dir que les festes tenen tres components: la forma, associada als aspectes més formals com el ritual simbòlic, el lloc i la data; la funció social i el significat, que sol evolucionar al

mateix ritme que la societat. Les festes com a expressions culturals són vives i dinàmiques, i aquesta vitalitat és part de la seva idiosincràsia.

D'una banda, les festes s'han de tenir en compte en el seu conjunt i com a part d'un complex ritual i festiu que progressa anualment. El temps de festa institueix un trencament en els períodes laborals i, pel seu component comunitari, es diferencia del temps lliure i d'oci. Així, cal pensar que les festes evolucionen al llarg de l'any, marquen el ritme de la nostra societat i estableixen períodes i cicles que articulen el nostre calendari laboral, festiu i de vacances. Tal com s'ha dit, les festes tradicionals es fonamenten en creences vinculades a sabers, costums i creences de la comunitat.

D'altra banda, el relat sobre cada festa ens trasllada a escenaris històrics diferents, no sempre precisos, en què se suposa que va començar a tenir certa rellevància social. Mentre algunes celebracions tenen segles d'història, com

EL PATRIMONI FESTIU...

els aplecs religiosos de Meritxell i Canòlic, d'altres només fa algunes dècades que són festejades per la comunitat, com les *escudelles* o la *vianda*, tot i que entronquen amb celebracions anteriors com l'aplec a l'església de Sant Antoni a la Massana i el receptari tradicional. També n'hi ha que tenen un origen incert, com passa amb els arlequins de Canillo, i en alguns casos cal aventurar-se en els components de la festa per situar-les en un context social i econòmic. És el cas del ball de l'Ossa d'Encamp, que ens trasllada a èpoques en què les comunitats pastorals havien de fer front a la presència de certs animals, "les feres danyines", a les muntanyes.

en canvi han adquirit una connotació festiva més gran que els proporciona un significat nou, tot i haver perdut el protagonisme de mig segle enrere. Les fires s'han convertit en una oportunitat de retrobar el tràfec d'animals al bell mig dels pobles.

Les expressions culturals com els balls, les danses i el cançoner són elements inseparables de la festa, i fins i tot poden concentrar i centralitzar els moments àlgids de la celebració. Són, però, expressions que han mutat tant en els aspectes formals com en el significat. De fet, durant la segona meitat del segle passat, les produccions populars

Balladors a una plaça [de Santa Anna] engalanada per a l'ocasió. Anys 1920-1933. ANA/ Fons Guillem de Plandolit 0323

Alguns esdeveniments que temps enrere havien marcat el calendari de treball de les explotacions pageses i el ritme de l'activitat ramadera han aconseguit avui una rellevància simbòlica i són percebuts com a celebracions festives. La *benedicció de les guardes comunes a Setúria*, que temps enrere obria i tancava el període d'accés del bestiar i dels ramats a les pastures estivals d'alta muntanya, ha adquirit altres valors en un context en què el sector agroramader ha disminuït considerablement i l'estacionalitat de les activitats pageses ha deixat de marcar el ritme de gran part de la societat. Les fires de bestiar també han perdut la funció comercial que havia estat la seva raó de ser, i

van despertar un gran interès i van originar l'aparició d'associacions diverses abocades a salvaguardar músiques, balls i danses, que avui són part de les celebracions. Els esbarts i els cors naixien amb la voluntat de mantenir vives les tradicions, i la recuperació de manifestacions del passat trobava així un altre destí social: el folklore com a espectacle. La finalitat d'aquestes entitats és salvaguardar certes expressions culturals recreant-les davant d'un públic, el qual es fa que hi participi en algun moment; el ball de Santa Anna, la passa, el ball de la Marratxa i el repertori de cançons que s'interpreten durant la cantada de caramelles en són bons exemples. Les danses i les músiques mostren

un folklore viu fruit de l'imaginari social, que és part del nostre patrimoni immaterial i té un gran valor social i identitari que, sens dubte, estimula la creativitat.

Dit d'una altra manera, les festes declarades d'interès cultural mostren com sovint els costums, els rituals, les creences i certs esdeveniments que han sobreviscut als processos de transformació i d'urbanització, s'han mantingut ancorats en les fites que marca el calendari festiu. Les cançons populars, que es podien entonar en ocasions diferents per festejar un esdeveniment, per feinejar i fins i tot per denunciar desigualtats i iniquitats, són evocades per les corals en contextos aliens, allunyats en el temps i l'espai.

Així, totes les festes tenen una data de naixement, algunes de recuperació, i totes viuen, en més o menys grau, un procés de reinvençió. Quant al seu valor social, les festes tenen també una funció de cohesió i de participació que varia en funció dels col·lectius implicats. Si temps enrere, i deixant de banda els oficis religiosos, havíem estat els grups informals de joves, com la quadrilla i el jovent, els encarregats d'organitzar les festes populars que es finançaven amb subhastes, recaptés i plegues, actualment són institucions diverses les que financen gran part de l'activitat, encara que les associacions i els joves puguin encarregar-se de l'organització. El Roser d'Ordino i la festa de Sant Cristòfol d'Anyós en són exemples. Velles i noves formes d'entendre la festa conviuen en el present.

En poques paraules, podem dir que les festes muden en la forma i en la funció social, i sobretot muden en la seva essència i significació. De fet, quasi totes les expressions festives han perdut part del significat que van poder tenir en altres èpoques i contextos, com són les festes amb un rerefons religiós i devocional, i n'han adquirit de nous.

Altrament, les festes fins i tot han transcendit l'espai comunitari i sovint es promocionen per atraure el turisme. Les festes d'interès cultural poden esdevenir un atractiu turístic que s'afegeixi a l'oferta comercial i paisatgística, ja que són exponents culturals i elements clau per al turisme que vol aventurar-se en la identitat dels indrets que visita. La promoció del patrimoni festiu és, sens dubte, un aspecte clau per cercar el tan anomenat turisme cultural, que complementa les propostes d'entreteniment amb el valor afegit de la singularitat de les expressions pròpies. Esdeveniments com les Falles de Sant Joan, reconegudes per la Unesco com a patrimoni cultural immaterial de la humanitat, són clars exponents de l'oportunitat d'explicar la nostra identitat de muntanya com a part de la identitat pirinenca.

El dia 1 de desembre del 2015 la Unesco va reconèixer les Falles andorranes com a patrimoni mundial quan les va incloure a la Llista representativa del patrimoni cultural immaterial de la humanitat, com una de les festes de la candidatura multinacional de les Festes del foc del solstici

d'estiu als Pirineus (falles, haros i brandons). Va ser el Govern d'Andorra, amb la participació dels governs de França i Espanya, l'encarregat d'impulsar aquesta candidatura, integrada per 63 pobles: 34 de francesos, 17 de catalans, 9 d'aragonesos i 3 d'andorrans. La comunió de les Festes del foc és una oportunitat de reivindicar i projectar la identitat compartida dels pobles de muntanya, i promoure valors com la solidaritat, l'hospitalitat, la transmissió intergeneracional i el reforç del sentit de pertinença i continuïtat de les comunitats pirinenques. Arran del reconeixement mundial, els fallaires andorrans han enfortit els seus lligams amb la finalitat de salvaguardar la integritat del cicle ritual festiu i l'esperit que l'envolta.⁸

Així doncs, les festes, com a part de la cultura tradicional i popular, són esdeveniments que es converteixen en referents configuratius de la identitat compartida que, a més, tenen voluntat de continuar i de projectar-se cap al futur.

Per concloure, voldríem afegir un darrer apunt. En l'actualitat es continua treballant en la promoció de les festes d'interès cultural que han estat valorades o protegides, però també en la identificació, la documentació, la investigació, la preservació, la protecció, la promoció, la valoració, la transmissió i la revitalització d'altres expressions del patrimoni cultural immaterial. Hi ha altres manifestacions festives que podrien figurar al nostre Inventari del patrimoni cultural immaterial, com són la Festa Major d'Andorra la Vella amb el contrapàs, el canvi de pastures a la vall de Rialb, l'aplec de Sant Miquel d'Engolasters, la representació dels Pastorets de Sant Julià de Lòria..., i caldria reconèixer i valorar l'associacionisme històric, com la Consòrcia de Casats, i expressions culturals com el receptari de cuina, el llegendari i altres mostres de la literatura oral. Aquests coneixements, representacions i celebracions són part de la nostra identitat cultural, i per tant són expressions que caldrà estudiar i valorar perquè siguin reconegudes i incloses a l'Inventari general del patrimoni cultural. Hi estem treballant, hi continuarem insistint.

I, com a apunt final, us animem a endinsar-vos en el nostre patrimoni festiu. Els articles que configuren la publicació són una invitació a descobrir quinze festes del nostre calendari que han estat valorades pel seu interès cultural i són part del nostre patrimoni immaterial. Quinze festes que muden amb el pas del temps i, com veurem, aquesta mudança és molt present en el relat de la seva història. Les festes d'interès cultural són un testimoni rellevant de la riquesa i la vitalitat de la nostra identitat cultural i de la seva capacitat de continuar creant, raó per la qual cal salvaguardar-les i promocionar-les.

⁸ L'Associació de Fallaires d'Andorra va realitzar un treball de documentació i compilació de la memòria oral dels fallaires com a expressió de la seva significació i rellevància, i amb la finalitat de dinamitzar i engrandir la festa, que es pot consultar a l'Arxiu d'Etnografia.

Títol

Les festes d'interès cultural. Patrimoni immaterial d'Andorra

Edita

© Govern d'Andorra

Ministeri de Cultura, Joventut i Esports

Arxiu Nacional d'Andorra

© De les fotografies:

Arxiu Nacional d'Andorra/ Fons V. Builles

Arxiu Nacional d'Andorra/ Fons Casa Rossell

Arxiu Nacional d'Andorra/ Fons Guillem de Plandolit

Coordinació i documentació

Arxiu d'Etnografia

Autora

Isabel de la Parte

Correcció lingüística

Servei de Política Lingüística i Àrea de Llengua Catalana

Coordinació gràfica i disseny

Laura López

www.lauragrafica.com

Dipòsit legal: AND."Sep".(35)-2019

Primera edició: febrer del 2019

Sota les sancions establertes per les lleis, queden rigorosament prohibides, sense l'autorització per escrit dels titulars del copyright, la reproducció total o parcial d'aquesta obra per qualsevol mitjà o procediment –inclosos la reprografia i el tractament informàtic– i la distribució d'exemplars d'aquesta edició mitjançant lloguer o préstec públic.

Fotografia portada:

Una celebració festiva al poble de Canillo. Anys 1911-1927. Fons V. Builles